

Interview met mr. dr. Leo Klinkers over zijn nieuwste boek, getiteld

OVER BEKWAAMHEID EN GESCHIKTHEID VAN POLITIEKE AMBTSDRAGERS

RG: Leo, dit interview gaat over je nieuwste boek. Graag wil ik beginnen met de vraag: wie en wat is Leo Klinkers? Kun je eerst iets over jezelf vertellen?

LK: Oké, in telegramstijl. Ik ben in 1943 geboren in Beek bij Maastricht, heb het gymnasium doorlopen in Sittard en Heerlen, daarna een rechtenstudie in Utrecht, in 1969 begonnen als ambtenaar in de gemeente Amersfoort, vanaf 1970 tot 1983 verbonden aan het instituut voor staats- en administratief recht van de juridische faculteit in Utrecht, belast met de opzet van het onderwijs en onderzoek van het vak bestuurskunde. Daar heb ik een bestuurskundige methode ontworpen om met elementen van zo'n twintig verschillende wetenschappen het functioneren van overheden te analyseren en te verbeteren. In 1974 promoveerde ik op het onderwerp Openbaarheid van Bestuur. Dat instituut verliet ik in 1983 om een bestuurskundig en juridisch adviesbureau op te richten. Vervolgens werkte ik met die methode in binnen- en buitenland met projecten aan het oplossen van gecompliceerde politieke en maatschappelijke problemen.

RG: Je hebt tijdens je loopbaan van zo'n vijftig jaar veel gepubliceerd. Artikelen en boeken. Onlangs schreef je het boek *Over bekwaamheid en geschiktheid van politieke ambtsdragers*. Met een nogal harde ondertitel *Alleen voor ongeschoolde arbeid en het politieke ambt is nog geen diploma vereist*. Kun je met een paar woorden vertellen waar dat over gaat?

LK: Dit boek gaat over disfunctioneel, kortzichtig, amoreel en immoreel bestuur als elementen van de diepste crisis van ons politieke systeem sinds de tweede wereldoorlog. Ik beschrijf een kroniek van destructieve gebeurtenissen binnen ons politieke systeem sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw. Ik laat ook zien waar dat vandaan komt. Het is een somber beeld van totale politieke leegte. Ik noem dat waarden-loze politiek die vanzelf leidt tot waarde-loos bestuur. Dat is de oorzaak van veel menselijk leed in Nederland, van onnodige kosten en van verlies van vertrouwen in de overheid.

Voor de goede orde: onder *disfunctioneel* versta ik besluiten nemen die het tegendeel realiseren van wat wordt beoogd; *kortzichtig* is praten over problemen en oplossingen zonder die problemen te analyseren in hun oorzakelijke opbouw; *amoreel* betekent dat men geen idee of opvatting heeft van wat goed of slecht is; *immoreel* betekent handelen in strijd met het goede. Gebrek aan kennis en inzicht in de vereisten van het politieke ambt zijn de oorzaken van deze vier tekortkomingen. Dit boek gaat daarom over de vereiste bekwaamheid en geschiktheid van politieke ambtsdragers om dergelijke oorzaken te elimineren.

RG: Je spreekt van totale politieke leegte. Jouw boek is van februari en neemt dus niet de uitslag van de provinciale verkiezingen van 15 maart mee. Ziet de lezer in jouw boek waar die uitslag vandaan komt? Zo ja, wat gaat er dan volgens jou gebeuren in de komende twee jaar tot de volgende landelijke verkiezingen?

LK: De leidende draad door het boek is vaststellen dat we nu te maken hebben met de ernstigste crisis van ons politieke systeem. Die crisis manifesteert zich in totale politieke leegte. De leegte van ont-waarding. Of zoals Mohammed Mbougar Sarr schrijft in *De diepst verborgen herinnering van de mens*: “De leegte van de onwetendheid, De leegte van de domheid. De leegte van de angst” (p. 121).

Wat je ook in die leegte gooit – wetten, moties, beleidsombuigingen, meningen, debatten, parlementaire enquêtes, verkiezingen, buitenparlementaire acties – het verdwijnt allemaal in dat gat door het ontbreken van een bodem, een fundament, in de zin van de aanwezigheid van bekwame en geschikte parlementariërs. Bekwaam qua kennis en ervaring. Geschikt qua integriteit, moraliteit en omgaan met conflicterende politieke waarden. De afwezigheid van parlementariërs die doordrongen zijn van de grondslagen van het politieke ambt, het belangrijkste ambt ter wereld.

Na een aantal chaotiserende verkiezingsdebatten zien we de leegte in de hoedanigheid van waarden-loze politiek terug in de uitslag van die verkiezingen. Het gevolg, in de zin van waarde-loos bestuur, zullen we de komende twee jaren gaan ervaren. Maar hoe dat concreet uitpakt weet ik niet. Het hele politieke systeem staat nu te wankelen. Of het omvalt naar links of naar rechts is niet relevant want in de chaos die dan ontstaat zullen links of rechts onvoldoende vitaal zijn om de leegte te kunnen opvullen. De enige relevantie is: hoe houden we de schade zo beperkt mogelijk en wie ruimt de scherven op?

De overweldigende winst van de BBB heeft het kleine beetje politieke waarden waarover de vier coalitiepartijen nog beschikten nu volledig gesloopt, terwijl BBB zelf nog maar aan het begin staat van het ontdekken, formuleren en toepassen van politieke waarden als bouwstenen van de grondslagen van het politieke ambt.

De politieke leegte markeert ook het déficit van de zogeheten bestuurderspartijen als het CDA en de VVD. Die beseffen zelfs nu nog niet dat besturen, en besturen en nogmaals besturen onze democratie om zeep helpt. Democratie en het vertegenwoordigen van het volk moeten opnieuw geformuleerd worden.

Laten we hopen dat de politieke leegte niet wordt gevuld door een autocraat die zijn kans ziet. Maar waakzaamheid blijft geboden. Vormen van extremisme, tot aan cryptofascisme toe, kruipen nu weer terug onder de stenen waar het vandaan kwam, maar dictatoriale structuren zullen nooit helemaal verdwijnen.

Het enige lichtpunt dat ik twee dagen na de verkiezingen las in het AD was een commentaar van de hoofdredacteur Rennie Rijpma, getiteld "De schreeuw naar de politiek stelt eisen aan alle partijen." Ze zegt niet welke eisen. Maar het woord 'eisen' staat er. Eindelijk. Geen vraag. Geen verzoek. Nee, eisen. Ik hoop dat ze in een volgend commentaar durft te schrijven dat het voor parlementariërs gaat om eisen van bekwaamheid en geschiktheid om de democratie te dienen. En dan moet het echt wel verder gaan dan een cursus mediatraining. Hoofdstuk 3 van mijn boek geeft aan wat die eisen moeten zijn.

RG: We zullen zien of de media dit signaal van het AD oppakken. Je gebruikte zojuist harde woorden als disfunctioneel, kortzichtig, amoreel en immoreel. Gaat het dan alleen over ellende? Schets je geen lichtpunten?

LK: Een lichtpunt of hoop heb ik verwerkt in de ondertitel van het boek. Die luidt nogmaals: "Alleen voor ongeschoolde arbeid en het politieke ambt is nog geen diploma vereist." De hoop zit in het woordje 'nog'. Ik ben ervan overtuigd dat die diploma-eis er gaat komen. Wij kunnen ons niet langer veroorloven dat de Tweede Kamer wordt gevuld met mensen zonder grondige kennis van de grondslagen van het politieke ambt. En zonder de mentale geschiktheid om die kennis in te zetten voor dat belangrijkste ambt ter wereld, in de zin van het vertegenwoordigen van het gehele volk.

RG: Duidelijk. Kun je in vogelvlucht de rode draad door het boek vertellen?

LK: Na een hoofdstuk waarin ik verhalenderwijs - op grond van mijn ervaring sinds de jaren zeventig - een heleboel ellende aan de orde stel en een tweede hoofdstuk waarin ik een methodologische verklaring daarvan geef, schets ik in het derde hoofdstuk welke eisen gesteld moeten worden aan de bekwaamheid en geschiktheid van de belangrijkste politieke ambtsdragers van ons land, de leden van de Tweede Kamer. En dat moet beginnen met een aanpassing van artikel 3 van de grondwet dat zegt "*Alle Nederlanders zijn op gelijke voet in openbare dienst benoembaar.*" Die aanpassing van dat artikel is het lichtpuntje.

In de praktijk is dit artikel 3 altijd geïnterpreteerd in de zin van: je hoeft niet van tevoren te bewijzen dat je voldoende bekwaam en geschikt bent om lid van de Tweede Kamer te worden. Welnu, dit kunnen we niet langer volhouden. Al in de jaren negentig zei een ervaren griffier van de Tweede Kamer tegen me: "Na elke verkiezing krijgen we een Tweede Kamer die nog slechter is dan de vorige."

Daarom moeten we artikel 3 van de grondwet aanpassen; door er een paar woorden achter te zetten, luidend: "behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet". Dat betekent dat bij wet moet worden vastgesteld dat er eisen worden gesteld aan de bekwaamheid en geschiktheid van hen die het politieke ambt ambiëren en wat de inhoud van die bekwaamheid en geschiktheid moet zijn.

In het derde hoofdstuk schets ik dan de inhoud van die eisen. En hoe je dat moet gaan organiseren door burgers op een bepaalde manier mede verantwoordelijk te maken voor het gigantisch verhogen van de bekwaamheid en geschiktheid van politieke ambtsdragers.

Bekwaamheid slaat dus op voldoende kennis en ervaring. Geschiktheid gaat over mentale kwesties zoals integriteit, moraliteit en omgaan met conflicterende waarden. Als men doorkrijgt dat daarmee het politieke systeem gered kan worden is dat het lichtpuntje dat ik kan bieden.

RG: Als je vindt dat door een aanpassing van artikel 3 van de grondwet eisen van bekwaamheid en geschiktheid moeten worden gesteld aan hen die het politieke ambt van lid van de Tweede Kamer ambiëren is dat dan democratisch? Sluit je dan niet mensen uit?

LK: Bij toetreden tot welke baan dan ook vindt in meer of mindere mate een beoordeling plaats welke kandidaat benoemd gaat worden. Die beoordeling verloopt steeds langs een afweging wie voor die baan bekwaam en geschikt wordt geacht. Dat zijn steeds de twee gebruikelijke criteria. De een wordt benoemd. Een ander niet.

De baan van parlementariërs is het dienen van de democratie. Dat is de belangrijkste baan in het land. Wie durft te beweren dat je voor die baan, ik noem het altijd 'ambt', niet hoeft te voldoen aan eisen van bekwaamheid en geschiktheid? Dus werken voor de democratie zonder ten principale de grondslagen van het politieke ambt te kennen? Dat is pas ondemocratisch. Vergelijk het met een piloot in een Airbus die alles weet van kippen fokken, maar voor het bedienen van dat vliegtuig alleen maar mediatraining heeft gehad. En dan denken dat het wel goed komt?

We zitten met die politieke leegte in het oog van de storm. En die is volledig veroorzaakt door het ene slechte parlement na het andere. En dat is op zijn beurt veroorzaakt door die zogenaamde bestuurderspartijen. Men noemt ze politieke partijen, maar ze hebben het alleen over besturen. Besturen is ondergeschikt aan politiek, maar door de leegte van de politiek vullen ze die ruimte met besturen. Al tientallen jaren. De rekening wordt nu gepresenteerd.

Zij plaatsen iemand op de verkiezingslijst niet langs de vraag of die kandidaat de beste is om het volk te vertegenwoordigen, maar of hij geschikt is om de belangen van de partij te dienen. Is dat democratisch? Het wordt tijd om in te zien dat de rol van de politieke partijen een van de zwakste elementen van ons politieke systeem is. Zij zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de parlementariërs maar ze kunnen niet ter verantwoording worden geroepen als ze kandidaten sturen die voor dat belangrijke ambt niet bekwaam noch geschikt zijn. Het afleggen van verantwoording voor keuzen binnen het politieke systeem is een hoeksteen van democratie.

Geen enkele politieke partij voldoet aan het kenmerk van de zogeheten 'representatieve democratie', inhoudend dat leden van de Tweede Kamer het gehele volk moeten vertegenwoordigen, en niet slechts een deel, laat staan alleen de belangen van de partij. De partijen mede verantwoordelijk maken voor de kwaliteit van het politieke systeem is meer dan ooit essentieel voor onze democratie. En hen dus ter verantwoording kunnen roepen als ze daarin falen.

RG: Maar je hebt toch gezien bij de laatste provinciale verkiezingen hoezeer politieke partijen met debatten hun best deden om zich op te werpen als vertegenwoordigers van het hele volk.

LK: Wanneer dringt het door dat politiek debatteren een laagwaardige vorm van communiceren is. Een politiek debat polariseert een situatie van aanval- en verdediging, winnaar en verliezer, en provoceert ondoordachte meningen, zinloze kreten, beledigingen en bedreigingen. Het is slechts tv-amusement waarbij kijkers smullen van wangedrag van de deelnemers. Dat wangedrag van de top van het land wordt vervolgens overgenomen door de basis.

Wie durft te beweren dat die debatten ons land en het volk van dit land ook maar een millimeter vooruit hebben geholpen? Politieke debatten zijn het laagste niveau van reality tv. Ik las in NRC van 15 maart, dus een dag na dat slotdebat, een column van Frits Abrahams. Het is een exposé van oneliners uit het debat van de avond ervoor. Ik wist niet of ik moest lachen of huilen. Abrahams toont met die kretologie de totale politieke leegte, de kern van het boek waarover we nu spreken.

RG: Wat motiveert jou? Wat is je inspiratie en de leidende draad door al je publicaties?

LK: Mijn motivatie is de uitspraak *All sovereignty rests with the people. Alle soevereiniteit rust bij het volk*. Dat betekent dat ik voor de bouw van een overheid en voor de regelgeving en beleid altijd kijk van onder naar boven. Vanuit de samenleving. Ik heb dat indertijd in 2002 uitgewerkt in een boek met de titel *Beleid begint bij de samenleving*. Dat boek ken je. Dat was het begin van onze relatie, een relatie die ik nog steeds bijzonder waardeer.

RG: Kun je de lezers een indruk geven van de oorzaken – zoals jij die ziet – van het feit dat ons politieke systeem in de diepste crisis zit sinds de Tweede Wereldoorlog?

LK: In het boek toon ik als grondoorzaak van de huidige crisis het feit dat ons politiek systeem al sinds 1977 wordt geleid door een politiek monopolie van CDA en VVD. Elk monopolie leidt tot bederf. Niet het rechtse karakter daarvan, maar het monopoliseren zelf is de oorzaak van bederf. Dat bederf ontstaat net zo hard bij een links politiek monopolie. Ik noem dat ook even in mijn boek.

Je kent het gezegde: “Elk monopolie corrumpert, een politiek monopolie corrumpert het meest.” Het woord ‘corrupt’ komt van het Latijnse ‘corrumpere’ en betekent ‘bederven’. Altijd en overal waar mensen bij elkaar klonteren als ‘soort zoekt soort’ gaat dat bederf een rol spelen. Het blokkeert de openingen naar de samenleving met haar grote diversiteit van inzichten en daarmee sluit men zich af van de broodnodige energie die de samenleving kan geven aan het politieke systeem om te blijven bestaan en zich voortdurend te vernieuwen. Je moet nu eenmaal meer energie opslaan dan je verbruikt om te kunnen blijven bestaan en te vernieuwen.

Maar door een proces van steeds meer systeemfouten in het politieke systeem is het uitgehold. De ene politieke mislukking na de andere. Parlementaire enquêtes, demonstraties op de rand van geweld, achteruit hollend vertrouwen in de overheid, geen greep meer op zaken als klimaat, asiel, gaswinning, veiligheid, CO2 en stikstof, om er enkele te noemen. De Tweede Kamer is langzaam aan het imploderen. Je weet dat ik dit al in de jaren zeventig en tachtig heb voorzien.

Op dit moment verkeert ons politieke systeem in een zeer ernstige identiteitscrisis. Dat is de laatste fase van de politieke levenscyclus voordat het omvalt. Alleen door een uiterste krachtsinspanning te plegen – namelijk een totaal nieuw soort politieke ambtsdragers in de Tweede Kamer kiezen, mensen die voor het vervullen van dat ambt bekwaam en geschikt zijn – kunnen we misschien de meest ernstige schade van een onafwendbare omvattende systeemcrisis voorkomen.

RG: Ik zie nergens in je boek dat je van mening bent dat Premier Rutte of het hele kabinet moet opstappen. Gelet op je kritiek op ons huidige politieke systeem en op de reeks politieke rampen die je schetst begrijp ik dit niet. We kennen toch het begrip politieke verantwoordelijkheid? Moet er dan niemand opstappen?

LK: Premier Rutte en het kabinet zijn niet de oorzaak van alle niet opgeloste politieke rampen. Zij zijn een vanzelf ontstaan product van een verrot politiek systeem, als gevolg van een monopolie dat medio jaren zeventig begon. Ze zijn geen oorzaak maar een gevolg van het bederf dat nu eenmaal gaat optreden als je tientallen jaren een politiek monopolie koestert.

Rutte kan het niet helpen dat hij is zoals hij is. Binnen dat politiek monopolie kwam hij vanzelf bovendrijven als de meest voor de hand liggende premier, dienstbaar aan het instandhouden van het monopolie. Totdat dit omvalt.

Ik schrijf ook niet dat de Tweede Kamer moet aftreden. Want dan komt er een nieuwe Kamer die nog slechter is. Dit boek gaat over een niveau hoger: alles op alles zetten om de Tweede Kamer te vullen met leden die samen uitermate bekwaam en geschikt zijn om het hele volk te vertegenwoordigen en daarmee recht te doen aan de essentie van democratie.

RG: Dat is weliswaar een wenkend perspectief, maar ik vrees dat dit niet gaat gebeuren. Ook al omdat je aangeeft dat er een omvattende systeemcrisis dreigt. Dat is in jouw boek een crisis die de hele wereld aangaat en gepaard zal gaan met oorlogen waarvan de oorlog in Oekraïne alvast een voorbeeld is. Klopt dat?

LK: Ja, wat die omvattende systeemcrisis betreft ga ik in op boeken van Ingo Piepers, voormalig commandant van de Nederlandse deel van de Snelle Interventiemacht van de NATO tijdens de Balkanoorlogen begin jaren negentig. Piepers beschrijft op een verbluffende manier hoe vanaf het jaar 1600 vier systeemoorlogen in Europa hebben geleid tot geheel nieuwe statensystemen voor Europa. Hij laat aan de hand van nauwkeurige analyses zien dat een vijfde systeemoorlog, dus als een wereldoorlog, op ons afkomt, waarbij de Oekraïne oorlog als een niet-systeem-oorlog een voorbode is.

Zijn analyses komen geheel overeen met wat ik de afgelopen jaren heb geschreven over de verdragsrechtelijke anarchie van het Europese Unie systeem. Tussen 1648 en 1945 leefden we onder de oorlogen van de natiestatelijke anarchie, en daarvóór onder de anarchie van de adel die de ene oorlog na de andere voerde.

In zeer korte bewoordingen zal onze toekomst er als volgt uitzien. Als we niet nu ingrijpen met een fundamenteel herstel van onze democratie – niet alleen in Nederland maar ook elders in Europa en daarbuiten – zal de huidige dreiging van een systeemoorlog werkelijkheid worden.

Een van de maatregelen om dit te voorkomen, althans de schade als gevolg van onvermijdelijke 'non-system-wars' zoals die van de Oekraïne, tot een minimum te beperken is zo snel mogelijk een federaal Europa te vestigen. Dat is de enige staatsvorm die past op een situatie waarin landen beseffen dat ze met elkaar moeten samenleven en samenwerken op basis van een handvol gemeenschappelijke belangen die niet langer door één land in zijn eentje kan worden verzorgd.

Zoals je weet hebben we als Federal Alliance of European Federalists het nut en de noodzaak van een federaal Europa beschreven in *The Making of the Constitution for the Federated States of Europe*, dat in september vorig jaar is gepubliceerd bij *Lustitia Scripta*. Daarin staat een democratische federale constitutie voor een federaal Europa, de volgende fase van het Europese statensysteem.

In antwoord op wat je zojuist zei, namelijk dat je niet ziet gebeuren dat we alles op alles zullen zetten om de Tweede Kamer te vullen met leden die samen uitermate bekwaam en geschikt zijn om het hele volk te vertegenwoordigen past alleen maar dit: men holt blindelings af op een omvattende systeemcrisis. Zoals de politieke geschiedenis dit een en andermaal toont zal men pas tijdens of na een geweldige crisis bereid en in staat zijn om ons politieke systeem te verheffen tot een systeem dat er is van, voor en door het volk, politiek gedragen door bekwame en geschikte volksvertegenwoordigers, staatkundig correct gebouwd, staatsrechtelijk een fundament van democratie.

Hoe moeilijk het is om dit te realiseren beseft ik wel degelijk en druk dat uit met de tekening op de omslag van het boek. Don Quichot die een gevecht voert tegen windmolens - een zogeheten 'uphill fight', de moeilijkste strijd die er is. Maar het verbeeldt ook hoop omdat achter hem de bedachtzame Sancho Panza een boek omhoog houdt met als opschrift: 'leren'.

RG: Als ik het goed begrijp zeg je dus de volgende dingen. De huidige diepe crisis van ons politieke systeem wordt veroorzaakt door een politiek monopolie van CDA en VVD sinds medio jaren zeventig. Zoals elk monopolie leidde dit tot bederf van het politieke ambt. Daardoor kregen we in een proces van enkele decennia een Tweede Kamer met politieke ambtsdragers die bij lange na niet bekwaam en geschikt zijn om onze democratie veilig door de ruziemakende Europese Unie en de geopolitieke conflicten te loodsen. En pas als we door die crisis heen gaan krijgen we een nieuw politiek systeem dat een klasse beter is dan het huidige. Is dat zo ongeveer wat je schrijft?

LK: Dat klopt, maar er is meer. Door meer dan honderd jaar achterstallig onderhoud is ook de staatkundige structuur van het zogeheten 'Huis van Thorbecke' allang net zo kapot als veel huizen in het Groningse gaswinningsgebied. Niet alleen artikel 3 van de grondwet moet worden aangepast, zodat we bekwame en geschikte parlementariërs kunnen krijgen, maar ook het kapotte duale stelsel tussen Kamer en Regering moet hersteld worden, het ondemocratische Regeerakkoord moet verdwijnen, de Hoge Colleges van Staat en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid moeten gericht worden naar het parlement in plaats van naar de regering, de provincies moeten plaats maken voor een veel kleiner aantal grote gemeenten, die gemeenten moeten in staat worden gesteld eindelijk te kunnen functioneren als eerste overheid en de politieke partijen die niet ter verantwoording kunnen worden geroepen voor het onheil dat ze aanrichten moeten een heldere staatsrechtelijke positie krijgen. Om maar eens een paar dingen te noemen.

Ik ga overigens nauwelijks op dergelijke structuuraspecten in omdat ik het boek zo klein mogelijk wilde houden. Wetend dat mijn collega Peter Hovens binnenkort deze onderwerpen wel ten principale aan de orde zal stellen. Hij beschrijft in zijn boek dat ook in *Politica Scripta* zal worden gepubliceerd welke staatkundige, staatsrechtelijke, structurele en procedurele systeemfouten moeten worden aangepast om de meest ernstige schade van de systeemcrisis te doorstaan en het vertrouwen in de politiek kan doen terugkeren. Daarna volgt ook een nieuw boek van Ingo Piepers die de dreigende wereldomvattende systeemcrisis analyseert en de geopolitieke consequenties daarvan beschrijft.

RG: Hartelijk dank. Graag sluit ik af door te melden dat de lezers dit boek kunnen bestellen door op deze link te klikken: <https://www.iustitiascripta.com/product-page/over-bekwaamheid-en-geschiedenis-van-politieke-ambtsdragers>.